

handler SAA forholdet mellem arbejderkultur og den herskende kultur.

Nogle forfattere præsenterer delstudier om bl.a. arbejderhøjskolen, kolonihavebevægelsen, arbejdersporten og arbejdermuseum.

Også årbogen for 1984 omhandler kulturhistoriske synsvinkler. Temaet hedder: »Arbejderen og boligen«.

Arbejderliv – Knejpe – Kirke – Kino⁵

Denne årbog indeholder en række artikler, der dækker enkeltaspekter indenfor det meget rummelige tema. John Villy Olsen fremsætter i en artikel nogle interessante teser om knejpe-miljøerne, som en forform for arbejderoffentlighed fra 1850 til o. 1885, hvorefter knejperne afvikles til fordel for mere middelklasse orienterede varieteer, og revy-teatrene begyndte at satse på et bredere publikum. (s. 9–52). Andre artikler handler om Indre Mission og arbejderen. Og endelig skal omtales, at Svend Aage Andersen i en større artikel giver en oversigt over internationale bestræbelser henimod en »arbejderhistorie fra neden« (s. 197–270) i forlængelse af den nationale oversigt i 1981 årbogen fra SFAH.

Der kan ikke være den mindste tvivl om, at SFAH ihærdigt forsøger at opfange og formidle den diskussion og de foreløbige resultater omkring inddragelsen af hverdagen og arbejdersubjektiviteten i forskningen og formidlingen af arbejderens/arbejderklassens/arbejderbevægelsens historie. Forhåbentlig vil også læsere af »Fortid og Nutid« deltage i denne nye bølge af historieforskning og historieskrivning, hvor det enkelte individ, det sociale netværk og det lokale får langt større vægt indenfor en helhedstænkning af arbejderklassens historie.

Gunnar Lind:

Dansk historisk arbejdsbibliografi

Per Deskov har opfordret til en debat om Dansk historisk Bibliografi. Den vil jeg godt tage op.

Bibliografiens problemer kan opsummeres under to punkter. Det første og vigtigste er naturligvis den besværlige produktion. Produktionstiden er gennemsnitligt omkring 30 år. Efter 1947 er kun 6 år dækket. Og alligevel kan lakuner ikke undgås. Det andet punkt er, at DHB har det samme søgeproblem som alle andre bibliografier i bogform: Der ønskes egentlig en sortering i flere dimensioner efter en række *uafhængige* faktorer. I DHBs tilfælde tidsrum, samfundssektor der især behandles, topografisk placering, personer der særlig omtales, og så videre. Men en bibliografi i en bog har kun én dimension – den er en lang rækkefølge af titler – så resten må klares med krydshenvisninger, som kræver meget arbejde og ikke kan blive dækkende. Det problem kan ikke løses ved at kritisere redaktørerne. Det er ikke dem der er dumme og dovne, men opgaven der er umulig.

Disse punkter kan der nok ikke blive megen uenighed om. Men det er værre med løsningerne. Jeg vil godt tage det sidste problem op først, fordi det her er klart for alle, hvad der kan gøres: en flerdimensional klassificering er kun mulig på edb, hvor den til gengæld er let at gennemføre. Der er jo imidlertid problemer forbundet med at stille DHB til rådighed på edb for den brede brugerkreds som værket har. Dels et indlæringsproblem, da de fleste brugere ikke er edb-vante, dels et økonomisk problem. Men jeg tror, at de fleste overvurderer disse problemer.

Kuren mod indlæringsproblemerne er opfundet. Menustyret programmell med hjælpefunktioner – det vil sige, at alle valgmuligheder altid er beskrevet foran en, og at der kommer yderligere vejledning ved f.eks. at skrive et spørgsmålstegn – er grundlaget for disse års mikrodatamat-bølge på kontorerne.

5. Årbog for Arbejderbevægelsens Historie. 1985. nr. 15. Tema: Arbejderliv: Knejpe – Kirke – Kino. 286 s. Kr. 175,-.

Den slags kræver naturligvis også indlæring, men er i hvert fald ikke mere krævende end DHB i bogform. Hvis DHB skal stilles til rådighed på datamat er der altså brug for et særligt program. Prisen for det vil jeg skønne til 25–50.000 kroner. Indlæringsproblemet kan altså stort set reduceres til et økonomisk problem. Det er imidlertid ikke så stort at det er helt ude af takt med omkostningerne ved bibliografien i dag.

De økonomiske problemer for bibliografiens brugere ved at benytte edb er forbundet med materialets omfang. Set fra datamatens synsvinkel er der 10 til 15 megabyte DHB-materiale fra 1947 til 1986 (beregnet ud fra de udkomne årsbind). Hertil kommer indeksfiler og programmeler. Det vil sige, at der mindst kræves en maskine til omkring 50.000 kroner for at håndtere materialet på en tilfredsstillende måde. Det kan gøres af de kraftigste af de maskiner, som man kan finde på skolerne, dog ikke uden lagerudvidelser, da de jo også skal kunne bruges til andet. Med den nuværende prisudvikling vil der gå 5 til 10 år før så stærke maskiner kommer ned i hjemmedatamatklassen (5–10.000 1987-kroner) og dermed i samme prisleje som den trykte bibliografi, hvis sidste bind koster 100 kr. pr. år i boghandelen.

I DHB-perspektiv er 5–10 år jo ikke alverden. Desuden er der også en hel del DHB-brugere som har adgang til større edb-anlæg på arbejdspladsen. Derfor vil jeg konkludere, at man temmelig snart vil ærgre sig, hvis man ikke nu begynder at fremstille DHB på en måde, så den er en edb-bibliografi. Hvis det sker på den rigtige måde kan der jo med små omkostninger trykkes en udgave ud fra edb-udgaven.

Hvad vil en omlægning til fremstilling på edb så betyde for det mere alvorlige af de to problemer, nemlig den besværlige produktion? En hel del.

Problemerne har deres rod i, at opgaven er så stor. Den nærliggende måde at bekæmpe dem på er altså reduktion, og det er faktisk det der sker idag. Man kan beskære i tid, som ved udgivelsen af årsbind og nu senest et tre-årsbind for 1974–76. Beskæringen kan også

ske efter emne, som pressehistorikere, arkæologer og andet godtfolk har gjort. Endelig kan der anlægges en vigtighedsbetragtning, så man kun dækker et udvalg af tidsskrifter og bøger, som i den bibliografi undertegnede redigerer i *Scandinavian Journal of History*. Lettelserne har imidlertid en alvorlig pris for brugerne. Deling efter emner eller vigtighed kan betyde, at man skal søge i flere bibliografier, eller at ingen af dem dækker. Deling efter tid virker uskyldigt, men det varer ikke længe inden de arme brugere skal rundt og lede en mængde steder. Alene i DHB kræves der idag 7 opslag for at dække en af bibliografiens egne kategorier. Hvis ens emne kan tænkes registreret flere steder – og det kan det jo altid – kan det hurtigt blive 20 eller 50 eller 100 opslag. Hvis lakunerne i DHB skulle blive dækket ind med flere bind med småportioner bliver det ikke morsomt. Opdelte bibliografier skal altså integreres efterhånden.

Principielt kan opgavens størrelse også reduceres ved at dele den ud til mange personer. Det burde også kunne inddrage skjulte ressourcer i arbejdet. Der er jo mange, som gerne vil arbejde med bibliografi, bare det sker inden for et mindre område som interesserer dem og som de har forstand på. Men en fordeling på mange personer gør overlapper og ensartetheden i behandlingen til et problem. To eller tre personer kan integrere deres arbejde ved at tale sammen osv., men 50 kan ikke.

En bibliografi på edb er imidlertid et åbent system, hvor der altid kan ændres og udvides. Det vil sige at man kan foretage begrænsninger og prioriteringer, og alligevel få et samlet resultat. Hvis indskrivning og klassificering foregår inden for rammerne af et specielt program til formålet er det desuden muligt at indbygge vejledning og kontroller, som gør det lettere for forskellige personer at behandle stoffet ensartet. Der er altså brug for endnu et program, et indkodningsprogram, som dog vil være en ret lille ting.

Jeg mener således at kunne foreslå en konkret handlingsplan i fire faser:

1. Der skal laves et »Erichsen & Krarup – kompatibelt« program til indskrivning.

Det vil sige, at hver artikel eller bog indskrives med de nødvendige data, og kodes i forhold til DHBs klassifikationer, så der dels vil kunne søges på edb i alle disse dimensioner, dels udskrives en papirversion hvor de er reduceret til en dimension, svarende til DHB idag. Desuden vil der formentlig være brug for nogle transportable datamater. Totalt budget 1–200.000 kroner.

2. Redaktørerne af DHB skal primært have en redigerende rolle. De skal rekruttere folk, som kan bringes til at indskrive og klassificere artikler og anmeldte bøger i de relevante årgange af et tidsskrift, hvis indhold vedkommende gerne ser i DHB. Omkostningerne i denne fase vil være meget små.
3. Når dette arbejde er kommet så langt at det har praktisk værdi skal det stilles til rådighed for brugerne. Det kan i hvert fald ske som en fil på et offentligt tilgængeligt anlæg (f.eks. det der er under opbygning på Det kongelige Bibliotek). Så kan de interesserede og kyndige selv trække kopier. Desuden bør der, hvis det er økonomisk muligt, udgives en billig papirversion. Optimalt bør der stilles et DHB-brugsprogram til rådighed. Omkostningerne vil variere efter, hvor meget service man giver, men behøver i minimaltilfældet ikke at være store.
4. Derefter kan der ske komplettering, enten ved at man går videre efter det samme princip, eller ved at man efterhånden bringer årgangene op til den kendte, principielt komplette dækning, eller begge dele. Den stadig mere komplette edb-version skal så løbende stå til rådighed til brug og kopiering. Efterhånden som årgange, eller grupper af årgange, når den rette standard kan der udgå en endelig trykt version, hvis det til den tid stadig har interesse. Hvis det ikke sker vil et specialiseret, lettilgængeligt brugerprogram være på sin plads. Også her vil omkostningerne rette sig efter hvad man yder.

Vejen til en bedre Dansk historisk Bibliografi kommer altså til at gå over en historisk ar-

bejdsbibliografi, mens en datamatisering af *fremstillingsfasen*, og først sekundært af brugen, gør det muligt dels at inddrage en bredere kreds af medarbejdere, dels at udvide, så arbejdsbibliografien ikke bliver definitiv.

Ann R. Welling:

Dansk historisk Bibliografi – kommentar til en anmeldelse

Må det være mig tilladt at knytte nogle kommentarer og korrektioner til Per Deskovs anmeldelse af Dansk historisk Bibliografi 1974–76 (F&N XXX:4, s. 300–303).

Jeg er helt enig med Per Deskov (PD) i, at DHB's fremtid bør tages op til nærmere overvejelse, også med henblik på, hvad der eventuelt kan undværes.

Med hensyn til PD's kritik af *rækkefølgen* inden for de enkelte grupper må det dementes, at noget skulle stå »hulter til bulter«. Jeg har overalt fulgt DHB 1913–42 så tæt som muligt. I den gruppe, PD fremhæver, »arkæologiske vidnesbyrd« – som er flyttet til hovedgruppen Vikingetiden, fordi arkæologi i øvrigt er udeladt på grund af den eksisterende specialbibliografi – er rækkefølgen: Alment, og flere udgravninger; større, enkelte udgravninger (alfabetisk efter fundsted); mindre fund; »trelleborge«; herefter Jelling og, som noget nyt, artikler vedr. marinarkæologi. Jeg skal gerne bekræfte, at rækkefølgen ikke fremtræder synderlig klart, især ikke, hvis man ikke har DHB 1913–42 ved hånden.

Hvad bibliografier angår, er det et *gennemført* princip, at de altid kommer først i deres emnegruppe. Men med »emnegruppe« mener jeg både synlig overgruppe med overskrift og »usynlig« undergruppe. Den bibliografi, som PD nævner, nr. 819, hører til sidstnævnte type, idet Danmarks socialistiske Parti er et særligt parti, som blot ikke har fået sin egen overskrift. Mængden af overskrifter er styret af, hvor mange indførsler, der ville blive i en gruppe.

Til PD's kritik af, at der ikke findes tilstrækkeligt med regionalhenvisninger, må det slås fast, at DHB i hele sin opbygning opererer med, at regionalstudier står under emnet